

Część 6:

PERSPEKTYWY POLSKIEJ GOSPODARKI

dr Sylwia Pangsy-Kania
Wydział Ekonomiczny
Instytut Handlu Zagranicznego
Uniwersytet Gdański

Czynniki rozwoju gospodarczego Polski

1. Wstęp

Polska gospodarka znajduje się obecnie w bardzo trudnym momencie. Tempo wzrostu gospodarczego słabnie od 1997 roku (z 6,8% w 1997 roku do 1,2% w 2001 roku). Prognozy wskazują, że w 2002 roku tempo wzrostu PKB ukształtuje się na poziomie 1%, a ożywienie gospodarcze nastąpi, najprawdopodobniej, w 2003 roku. Niepokojący dla gospodarki jest fakt, że popyt wewnętrzny, zarówno konsumpcyjny, jak i inwestycyjny, znajdują się w stagnacji. Poza tym z roku na rok wzrasta bezrobocie¹. Czynnikiem, który dodatkowo wpływa na destabilizację polskiej gospodarki jest sytuacja międzynarodowa. Wydarzenia zewnętrzne, tj. ataki terrorystyczne na USA, wojna w Afganistanie i silne osłabienie wzrostu gospodarczego gospodarki światowej w ostatnim kwartale 2001 roku, a także zmiany wewnętrzne dotyczące np. finansów publicznych miały wpływ na zwiększenie niepewności konsumentów, co przekłada się na osłabienie koniunktury gospodarczej. W analizach makroekonomicznych dominuje opinia, że w czwartym kwartale 2001 roku polska gospodarka osiągnęła dno cyklu koniunkturalnego. Zwolnienie tempa wzrostu gospodarczego okazało się znacznie głębsze niż prognozowano. Osłabienie koniunktury w Europie Zachodniej, w tym stagnacja gospodarki niemieckiej, mają wpływ na zmniejszenie roli eksportu we wzroście globalnego popytu. Wejście gospodarki na ścieżkę szybkiego rozwoju uzależnione jest od konsumentów, a dokładniej od ich wydatków. Czy w 2002 roku w Polsce będziemy mieć stagnację? Jakie są prognozy dotyczące wzrostu i rozwoju gospodarczego?

2. Wzrost gospodarczy a rozwój gospodarczy

W rozważaniach na temat przyszłych tendencji w polskiej gospodarce należy raczej posługiwać się kategorią rozwoju gospodarczego, a nie miernikami wzrostu gospodarczego.

Wzrost gospodarczy to najczęściej poprawa relacji ilościowych w zakresie wzrostu produkcji i usług, konsumpcji i potencjału produkcyjnego, prowadząca do zwiększenia ich ilości przypadających przeciętnie na jednego mieszkańca danego kraju. Najważniejszymi elementami wzrostu gospodarczego są czynniki zapewniające zwiększenie strumieni produktów i usług, suma produktów i usług przypadających na

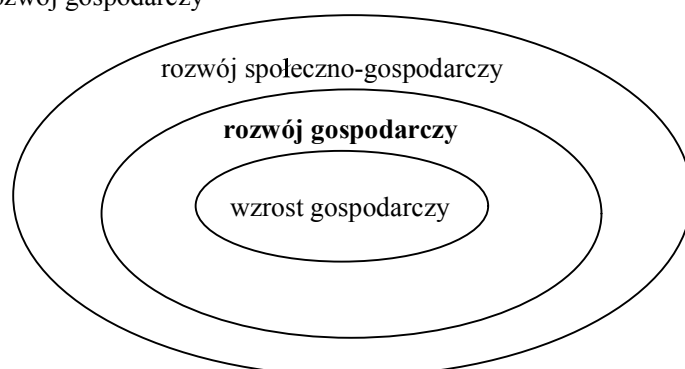
¹ T. Bardzo, I. Domańska, L. Sadowski, G. Szulc, *1 procent od recesji*, „Prawo i Gospodarka”, 24 stycznia 2002.

jednego mieszkańca, stopa wzrostu gospodarczego². Wzrost gospodarczy odnosi się tylko do zmian ilościowych, przy założeniu, że podstawowe wielkości makroekonomiczne charakteryzują się długofalowym trendem.

Rozwój gospodarczy jest terminem szerszym, ponieważ oprócz zmian ilościowych (np. zmiany poziomu produkcji, konsumpcji, zatrudnienia) obejmuje również zmiany jakościowe (zmiany organizacji społeczeństw). Rozwój gospodarczy oznacza zmiany struktury potencjału wytwórczego gospodarki, struktury produkcji i konsumpcji, stosunków społeczno-ekonomicznych oraz systemu funkcjonowania gospodarki. Obejmuje całą sferę działań gospodarczych człowieka, nie tylko działalność wytwórczą, lecz także podział wytworzonych dóbr, nie tylko poprzez wzrost ilościowy, ale przede wszystkim zmiany strukturalno-jakościowe w szeroko rozumianym procesie gospodarowania.

Najszerzym zakresem jest rozwój społeczno-gospodarczy, który poza wzrostem i rozwojem, obejmuje zmiany społeczne i instytucjonalne³.

Rysunek 1. Rozwój gospodarczy



Źródło: opracowanie własne

Wzrost gospodarczy oznacza zmiany, które są odwzorowywane przez zależności między liczbami⁴, a rozwój gospodarczy dodaje do tego zmiany jakościowe. Te, często w praktyce zamiennie stosowane pojęcia, znacznie się od siebie różnią. Zagadnienie, które należy analizować w perspektywie długookresowej to rozwój gospodarczy (ekonomiczny) oraz czynniki, które go determinują, wpływając na wzrost międzynarodowej zdolności konkurencyjnej danego kraju. Osiągnięcie wzrostu gospodarczego jest jednym z podstawowych celów polityki ekonomicznej prowadzonej przez rządy większości krajów⁵. Rozwój ekonomiczny jest współcześnie czymś naturalnym, wpisanym w porządek gospodarczy każdego kraju.

² S. Marciniak, *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Ośrodek Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1997, s. 50.

³ *Ibidem*.

⁴ Najczęściej używaną miarą wzrostu i rozwoju gospodarczego jest PKB.

⁵ A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2001, s. 118-133.

3. Determinanty rozwoju gospodarczego

Najczęściej przyjmuje się, że czynniki produkcji są determinantami wzrostu i rozwoju gospodarczego. Należą do nich:

Ziemia i surowce: Ziemię tworzy areal uprawny oraz wszystkie zasoby naturalne. Rola ziemi ma szczególne znaczenie w gospodarce o charakterze rolniczym. Wzrost nakładów surowców może prowadzić do wzrostu rozmiarów produkcji.

Praca: Rozmiary zatrudnienia zależą od liczby zatrudnionych w ogólnej liczbie ludności. Współcześnie coraz większego znaczenia nabiera pojęcie kapitału ludzkiego, które oznacza ucieleśnioną w ludziach wiedzę i umiejętności. Przy danym zasobie kapitału rzeczowego wzrost poziomu wykształcenia, podnoszenie kwalifikacji zawodowych przez pracowników oraz coraz większe ich doświadczenie pozwalają w istotny sposób zwiększyć produkcję. Rozwój gospodarczy nie miałby w ogóle sensu, gdyby miał się opierać na utrzymaniu względnej taności pracy. Celem rozwoju gospodarczego Polski powinno być szybkie podnoszenie wartości wyników pracy. Należy dążyć do wzmocnienia pozycji konkurencyjnej polskich przedsiębiorstw. Cel ten jest niemożliwy do osiągnięcia bez inwestowania w nowoczesną wiedzę, która stanowi podstawowy warunek uczestnictwa w postępie technicznym i procesach innowacyjnych⁶.

Technologia i myśl naukowo-techniczna: Jest to wiedza w formie informacji pisanej lub niepisanej lub w formie dóbr rzeczowych. Wiedza techniczno-produkcyjna obejmuje np.: obroty licencyjne, porozumienia kooperacyjne, towary o wysokim stopniu intensywności technologicznej.

We współczesnej gospodarce światowej decydujące znaczenie dla długookresowych perspektyw rozwoju gospodarczego ma ostatni z wymienionych determinant. Wiedza techniczno-produkcyjna decyduje o innowacyjności danej gospodarki, a tym samym o jej nowoczesności i dynamice, a w rezultacie o konkurencyjności na arenie międzynarodowej.

Postęp techniczny to proces doskonalenia środków produkcji, metod wytwórczości, przedmiotowych warunków pracy i produktów⁷, który przyczynia się do wzrostu i rozwoju gospodarczego danego kraju⁸. Przez innowację należy rozumieć zarówno akt jakościowej zmiany w gospodarce, gdy rozpoczyna się produkcja nowego produktu (stosowanie nowego procesu), jak i sam ten produkt czy proces⁹. Zmiany w intensywności innowacyjnej są głównym powodem zróżnicowania występującego pomiędzy krajami oraz w czasie. Dotyczy to poziomu życia i tempa rozwoju gospodarczego¹⁰.

⁶ Z. Sadowski, *Konkurencyjność przedsiębiorstw a struktura gospodarki w: Konkurencyjność polskiej gospodarki*, materiały Ogólnopolskiej Konferencji Przedkongresowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Szczecinie, Szczecin, 2000, s. 9-10.

⁷ K. Marczewski, *Efektywna protekcja celna w latach 1997-1998 w: Zagraniczna polityka gospodarcza Polski w latach 1997-1998*, IkiCHZ, Warszawa 1998, s. 10.

⁸ Historycy twierdzą, że rozwój gospodarczy nie zawsze był wpisany w porządek gospodarczy każdego kraju. Od schyłku Imperium Rzymskiego aż do XVII w. produkcja nie rosła. Rozwój gospodarczy jest dzieckiem kapitalizmu. Ekonomia klasyczna, od Smitha i Ricardo głosiła, że kapitalizm, poza pewnymi wadami, jest najlepszy ze wszystkiego, co ludzie mogą mieć i przyczynia się do rozwoju gospodarczego.

⁹ S. Gomułka, *Teoria innowacji i wzrostu gospodarczego*, CASE, Warszawa 1990, s. 17.

¹⁰ *Ibidem*, s. 7.

4. Innowacyjność – panaceum na problemy rozwoju gospodarczego Polski

Ponad pół wieku temu austriacki ekonomista Josef Schumpeter sformułował tezę, że innowacyjność przedsiębiorstw stanowi o rozwoju gospodarczym w większym stopniu niż kapitał¹¹. Innowacyjność rozumiana jako rezultat, tzn. wszelkiego rodzaju dobra, usługi, pomysły postrzegane przez odbiorców jako nowe (np.: wynalazki, znaki towarowe)¹² oraz jako proces, tzn. działania obejmujące powstanie pomysłu, prace badawczo-rozwojowe i projektowe, produkcję, marketing i upowszechnianie, ma decydujący wpływ na rozwój gospodarczy. To truistyczne stwierdzenie nabiera problemowego znaczenia w aspekcie polskiej gospodarki. W Polsce wciąż nie docenia się znaczenia badań i finansowania dziedzin nauki i techniki. Dla przykładu Stany Zjednoczone wydają na badania 2,8% PKB, podczas gdy w Polsce jest to tylko 0,8% PKB. Liczba rejestrowanych patentów pokazuje, że do najbardziej innowacyjnych krajów należą: Stany Zjednoczone i Japonia. Liczba wniosków patentowych na milion mieszkańców wynosiła, w 1999 roku, w Polsce 59, podczas gdy w Japonii 2850, a w USA 573¹³.

Dla restrukturyzacji polskiej gospodarki, pod względem relacji między potencjałem naukowo-technicznym a modernizacją i potrzebami w zakresie innowacyjności przedsiębiorstw szczególnie istotne są dwa rodzaje instrumentów: instrumenty promujące interakcję między instytutami badawczymi a przemysłem oraz instrumenty promujące zakładanie firm bazujących na nowej technologii przy wykorzystaniu zasobów technologicznych i potencjału naukowo-technicznego.

Innowacyjność polskiej gospodarki jest nadal niska. Świadczy to o słabości krajowego systemu innowacyjnego, którego niezmiennie od lat cechy to:¹⁴

- brak ścisłych powiązań pomiędzy polityką naukową a polityką gospodarczą;
- słabe zainteresowanie podmiotów gospodarczych wynikami prac krajowego systemu B+R;
- brak silnych powiązań kapitałowych oraz organizacyjnych jednostek sfery nauki i techniki z gospodarką;
- niedostosowanie oferty krajowego systemu B+R do potrzeb reformującej się gospodarki, będące wynikiem złych rozwiązań organizacyjnych i ekonomiczno-finansowych;
- słabość mechanizmu transferu technologii, zarówno transferu wewnątrz krajowego, jak i transferu obcej technologii;
- słabo rozwinięte regionalne systemy innowacyjne;
- brak silnych stymulatorów tworzenia małych przedsiębiorstw innowacyjnych.

W Polsce istnieją dwa liczące się ośrodki, które przygotowują dokumenty dotyczące rządowej polityki wzrostu innowacyjności – KBN oraz MG (Departament

¹¹ R. Pisera, *Kandydaci na Edisonów*, „Newsweek”, 2 czerwca 2002.

¹² S. Pangsy-Kania, *Innowacyjność kartą przetargową w walce konkurencyjnej*, w: red. T. Nowosielski, materiały konferencyjne przygotowane przez Klub Młodego Ekonomisty przy Polskim Towarzystwie Ekonomicznym w Gdańsku, Gdańsk 2001, s. 19-35.

¹³ *Industrial Property Statistics* 1999.

¹⁴ *Polityka strukturalna Polski w perspektywie integracji z Unią Europejską, Raport końcowy*, Zespół Zadaniowy ds. Polityki Strukturalnej w Polsce, Warszawa, lipiec 1997, s. 52-54.

Strategii Gospodarczej). Poziom innowacyjności określany jest przez pryzmat efektywności Narodowego Systemu Innowacyjnego i funkcjonujących w jego ramach Regionalnych Systemów Innowacyjnych. Na podstawie ogólnie przyjętych wskaźników poziomu innowacyjności¹⁵ określa się Polskę jako gospodarkę o relatywnie niskim poziomie innowacyjności¹⁶, np. niskie nakłady na badania i rozwój ponoszone są głównie przez budżet państwa¹⁷. Mając w perspektywie przystąpienie Polski do Unii Europejskiej należy uwzględnić rekomendacje opracowane przez ekspertów dotyczące m. in. innowacji i konkurencyjności, np.: zwiększyć do poziomu 1,5% nakłady na działalność B+R; wspierać działalność innowacyjną małych i średnich przedsiębiorstw; doprowadzić do stabilności i przejrzystości system podatkowy, poprawić egzekwowanie prawa w zakresie ochrony własności intelektualnej, monitorowania i upowszechniania informacji patentowej i naukowo-technicznej¹⁸.

Innowacyjność przyczynia się do rozwoju gospodarczego. Jest ona również skutecznym sposobem na pokonywanie problemów związanych z rosnącym deficytem bilansu obrotów bieżących. Istnieją dwa sposoby likwidacji deficytu obrotów bieżących bilansu płatniczego w polskiej gospodarce. Pierwszy z nich polega na wspieraniu eksportu i administracyjnym ograniczaniu importu (stosując wysokie cła na sprawdzane towary i dopłacając z pieniędzy podatników do eksportu; korzystnie kształtując kurs walutowy – niski kurs złotego czyni import mniej opłacalnym, a towary eksportowane bardziej konkurencyjne na zagranicznych rynkach – dewaluacja powoduje, że eksport staje się bardziej opłacalny i ulega zwiększeniu w wyniku czego następuje poprawa bilansu płatniczego). Drugi sposób to stwarzanie warunków gospodarczych do rozwoju eksportu nie związanych z ingerencją walutową, np.: obniżenie podatków i składek ZUS – niskie podatki zmniejszają koszty firm i pozwalają na przeniesienie środków na inwestycje i rozwój; brak barier biurokratycznych – łatwe i szybkie procedury przyspieszają transakcje; przyciąganie na większą skalę inwestycji zagranicznych; inwestycje w edukację; inwestowanie w nowoczesne technologie; podnoszenie innowacyjności gospodarki – wspieranie innowacyjności przedsiębiorstw. Pierwszy sposób może przyczynić się do załamania gospodarczego Polski, natomiast drugi poprzez przewagę eksportu nad importem, doprowadzi do zniwelowania deficytu obrotów bieżących.

¹⁵ Mierniki konkurencyjności technologicznej i innowacyjnej: całkowite wydatki na B+R jako procent PKB; struktura wydatków na B+R w podziale na: rządowe, wyższych uczelni, sektora przedsiębiorstw; bilans płatniczy technologii; zgłoszenia patentowe zewnętrzne i wewnętrzne; udział kraju w patentach zgłoszonych przez USA; liczba pracowników naukowo-badawczych na 10 tys. zatrudnionych; liczba publikacji naukowych; intensywność prac badawczo-rozwojowych w przemyśle (wydatki na B+R jako procent wartości dodanej); import technologii; wydatki na innowacje jako procent całkowitego obrotu.

¹⁶ E. Okoń-Horodyńska, *Możliwości wykorzystania polityki innowacyjnej państwa do wzmocnienia konkurencyjności regionów w Polsce*, „Ekonomia” nr 4/2001.

¹⁷ W krajach, w których relacja nakładów na badania i rozwój do PKB jest wysoka, udział budżetu państwa w finansowaniu B+R jest niższy np. w USA w 1999 nakłady na B+R/PKB wynosiły 2,84% przy 27,6% udziale budżetu państwa, podczas gdy w Polsce, w tym samym czasie, liczby te wynosiły odpowiednio 0,75% i 58,5%. Dla porównania w Szwecji wskaźniki te wynosiły 3,70% i 25,2% (dane GUS).

¹⁸ *Narodowa Strategia Integracji*, „Gospodarka Narodowa” nr 3/1997.

Biorąc pod uwagę perspektywy rozwoju gospodarczego Polski nadrzędnym celem powinno być stworzenie warunków (prawnych, organizacyjnych) oraz mechanizmów, które umożliwią i zapewnią przedsiębiorstwom dynamiczny, innowacyjny, efektywny i zrównoważony rozwój w warunkach umiędzynarodowienia życia gospodarczego¹⁹. Efektywne zmiany polityki innowacyjnej są równoznaczne z czynnikami rozwoju gospodarczego.

Do najważniejszych zadań w dziedzinie polityki innowacyjnej w Polsce należy zaliczyć: wprowadzenie rynku na innowacje; wykształcenie wysokiej zdolności absorpcyjnej gospodarki; inwestowanie w człowieka i budowanie takich systemów infrastrukturalnych, które będą pobudzały rozwój intelektualny oraz praktyczne zastosowanie innowacji, służąc budowaniu trwałych przewag konkurencyjnych; zwiększenie nakładów na naukę i badania; zwiększenie nakładów na szkolnictwo wyższe do około 2-2,5% PKB; zwiększenie udziału przedsiębiorstw w finansowaniu badań stosowanych; kontynuowanie zasadniczych zmian systemowych w polskiej gospodarce, zapoczątkowanych w 1989 roku: prywatyzację i restrukturyzację gospodarki, liberalizację gospodarki i wprowadzanie zasad konkurencyjności, otwieranie gospodarki na rynki światowe, co będzie stwarzać bodźce do podnoszenia efektywności gospodarowania w drodze innowacyjności i przedsiębiorczości.

Rozwój gospodarczy Polski determinować powinny czynniki związane bezpośrednio z podnoszeniem innowacyjności naszej gospodarki. Innowacyjność gospodarki tworzona jest na poziomie przedsiębiorstwa. Podsumowaniem tych rozważań może być cytat: „Przedsiębiorstwo, które nie potrafi tworzyć innowacji, ginie”²⁰.

Bibliografia

1. Bardzo T., Domańska L., Sadowski L., Szulc G., *1 procent od recesji*, „Prawo i Gospodarka”, 24 stycznia 2002.
2. Bossak J., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki polskiej – ujęcie instytucjonalne* w: red. Podedworny H., Grabowiecki J., Wnorowski H., *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000,
3. Budnikowski A., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2001
4. Drucker P. F., *Zarządzanie organizacją pozarządową. Teoria i praktyka*, Centrum Informacji dla Organizacji Pozarządowych BORDO, Warszawa 1995.
5. Gomulka S., *Teoria innowacji i wzrostu gospodarczego*, CASE, Warszawa 1990, s. 17.
6. *Industrial Property Statistics*, 1999.

¹⁹ J. Bossak, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki polskiej – ujęcie instytucjonalne* w: *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej* pod red. H. Podedwornego, J. Grabowieckiego, H. Wnorowskiego, wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000, s. 19.

²⁰ P. F. Drucker, *Zarządzanie organizacją pozarządową. Teoria i praktyka*, Centrum Informacji dla Organizacji Pozarządowych, BORDO, Warszawa 1995.

7. Marciniak S., *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Ośrodek Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1997, s. 50.
8. Marczewski K., *Efektywna protekcja celna w latach 1997-1998 w: Zagraniczna polityka gospodarcza Polski w latach 1997-1998*, IKiCHZ, Warszawa 1998, s. 10.
9. *Narodowa Strategia Integracji*, „Gospodarka Narodowa” nr 3/1997.
10. Okoń-Horodyńska E., *Możliwości wykorzystania polityki innowacyjnej państwa do wzmocnienia konkurencyjności regionów w Polsce*, „Ekonomia” nr 4/2001.
11. Pangsy-Kania S., *Innowacyjność kartą przetargową w walce konkurencyjnej*, w: red. T. Nowosielski, materiały konferencyjne przygotowane przez Klub Młodego ekonomisty przy Polskim Towarzystwie Ekonomicznym w Gdańsku, Gdańsk 2001
12. Pisera R., *Kandydaci na Edisonów*, „Newsweek”, 2 czerwca 2002.
13. *Polityka strukturalna Polski w perspektywie integracji z Unią Europejską, Raport końcowy*, Zespół Zadaniowy ds. Polityki Strukturalnej w Polsce, Warszawa, lipiec 1997.
14. Sadowski Z., *Konkurencyjność przedsiębiorstw a struktura gospodarki*, w: *Konkurencyjność polskiej gospodarki*, materiały Ogólnopolskiej Konferencji Przedkongresowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Szczecinie, Szczecin, 2000.